

ZÉTÉNYI ZSOLT

ALAPSZERZŐDÉSEK TRIANON ÁRNYÉKÁBAN II.

A Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól szóló, Kijevben 1991. december 6-án aláírt szerződés határklauzulája a magyar országgyűlés előtt

Az 1991. december 1-jei, az Ukrán Köztársaság függetlenségét kimondó, korábbi parlamenti határozatot megerősíteni hivatott, Kárpátalja különleges státusáról és a Magyar Autnóm Körzetről is szóló népszavazási és elnökválasztási kampányban *Leonyid Kravcsuk* elnökjelölt ungvári kampánybeszédében kijelentette: „Kárpátalja Nyugat-Ukrajnánál is nyugatabbra van”. A közel 100 nemzetiséget számláló Ukrajnában, a szovjet birodalom összeomlása előtt is békés Kárpátalján az ukrán demokraták baráti kezet nyújtottak a 200 ezer magyarnak, a 700 ezer ruszinnak, a 100 ezer oroszoknak és 100 ezer ukránoknak. Ám mihelyt felcsillant a kárpátaljai autonómia reménye egy magyar nemzetiségi vezető beszédében, abban a pillanatban „*kiderült, hogy az addig barátságosan mosolygó ukránok között vannak olyanok, akik inkább nacionalisták, mint demokraták. Az autonómia igényét szeparatista politikának kiáltották ki.*”¹ „1992. június 3-án a magyar országgyűlés külügyi bizottsága – több más nemzetközi egyezményrel együtt – ellenvetés nélkül elfogadta és továbbította volna a magyar–ukrán szerződést a plenáris ülésnek, amikor a bizottság elnöke, Horn Gyula, váratlanul kifogást emelt. Figyelmeztetett, hogy ha egyszer napirendre kerül egy ma-

gyar–román alapszerződés, a románok hasonló területi klauzulát követelhetnek. 'Nem lett volna jobb úgy, hogy a felek a Helsinkii Záróokmányoknak megfelelően járnak el?' – kérdezte ravaszul. Javasolta, hogy a Külügyminisztérium tárgyalja újra a szerződésnek ezt a paragrafusát. A bizottság ezzel egyetértett, és nem javasolta, hogy a szerződés jelen formájában kerüljön a parlament elé” – írja a külügyminiszter.² Szerinte az ukrán fél ragaszkodott a határklauzula szerepeltetéséhez, úgy vélte, a magyar fél ezért vállalta a magyar kisebbség jogainak „széles körű biztosítását”,³ valójában deklarálását. Megállapították, hogy a klauzulától eltekintve az Ukrajnával aláírt szerződés számos ponton, így a nemzeti kisebbségek ügyében vagy biztonságpolitikai tekintetben jobb, erősebb, mint a magyar–orosz, és hogy olyan jogokat biztosít, „amelyektől az erdélyi, a felvidéki vagy a vajdasági magyarság még nagyon messze jár”.⁴

Románia hasonló területi klauzulára vonatkozó igénye kivédhető „*az Ukrajna által már megvalósított engedmények követelésével*”, valamint „*Romániának Moldovával szembeni alig leplezett törekvéseire való hivatkozással*”. A ratifikálás elmaradása esetén azonban ezek az eredmények elvesznének, a kisanant a gyakorlatban visszaállna, a kül-

¹ Az 1989. évi népszámlálás adatai szerint az 1 252 300 lakosú Kárpátalján 976 749 ukrán, 155 711 magyar, 49 456 orosz, 29 485 román (moldován), 12 131 cigány, 7 329 szlovák, 3 848 zsidó, 3 478 német, 2 521 belorusz, 690 lengyel és 516 cseh nemzetiségű szovjet állampolgár élt. Valamint több ezer grúz, örmény, türkmén, kazah, észt, lett, litván stb. Ld. Botlik József–Dupka György: „EZ HÁT A HON...” – Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991. 15. o. (A nagyobb nemzetiségek aránya 2001-ben következő volt: ukrán 80,5%, magyar 12,1%, román 2,6%, orosz 2,5%, cigány 1,1%, egyéb nemzetiségek 1,1%.) Számottevő különbség van a nemzetiségi és anyanyelvi megoszlásban, például 30 800-an vallják magukat oroszoknak, de csak 24 100 beszéli az orosz nyelvet. A magyarok esetében 163 000-en vallották magukat magyarnak 2011-ben, miközben 298 600-an használják anyanyelvként a magyart. Emellett a ruszinokat nem ismerik el külön nemzetként, ezért az ukránokhoz vannak besorolva.

² Jeszenszky. 272. o.

³ A 3. Területi Főosztály (Kontra Ferenc és Monori István) feljegyzése, 1992. június 9.

⁴ Dr. Szénási György (Nemzetközi Jogi Főosztály) feljegyzése, 1992. június 8.

világ szemében pedig Magyarország eddigi jó hírnevén súlyos csorba esne.⁵ Mindezeket mérlegelve a Külügyminisztérium a szerződést változatlan formában terjesztette újra az Országgyűlés Külügyi bizottsága elé, amely azt 1993. január 27-én egy ellenszavazattal és egy tartózkodással elfogadta. „*A szellem azonban már kiszabadult a palackból, az MDF jobbszárnya, élén Csurka Istvánnal és Zacsék Gyulával, agitálni kezdett a határklauzula ellen, és a ratifikáció elhalasztását követelte.*”⁶

A külügyi munkatársak szerint Ukrajna jelentős kisebbségi jogokat ígért, amelyeket a határklauzula megtagadása esetén nem szavatolt volna. Továbbá: az említett okokból nem fenyegetett az a veszély, hogy hasonló kikötéshez sikerrel ragaszkodik majd a többi utódállam, különösen Szlovákia és Románia. Mindkét feltételezés meghiúsult. Nem állítható, hogy a határklauzula nélkül rosszabb helyzetben lennének a elszakított nemzetrészek, amelyeknek jogi helyzete változatlanul gyökeresen javítandó, területi autonómiáról alig esik szó. Szlovákia és Románia megkapta a magyar-ukrán szerződésben megjelent lemondó határbiztosító klauzulát – tényleges gyakorlati ellentételezés nélkül.

MI TÖRTÉNT 26 ÉVE? – SZIGORÚ IDŐRENDET KÖVETVE

1. *Antall József* magyar miniszterelnök és *Leonyid Kravcsuk* ukrán államelnök 1991. december 6-án aláírja Kijevben a magyar-ukrán alapszerződést.
2. A magyar kormány 1992. május 29-én – a megerősítésre váró határozati javaslattal együtt – benyújtja a parlamentnek a szerződést.
3. Az ukrán parlament 1992 júliusában ratifikálja az alapszerződést.
4. 1992. június 3-án a Külügyi bizottságban Horn Gyula váratlanul kifogást emel. A magyar parlament Külügyi bizottsága 1993. januárban egy ellenszavazattal és egy tartózkodással támogatja az újra előterjesztett alapszerződés megerősítését.
5. A Magyar Demokrata Fórum Országgyűlési Képviselőcsoportja – koalíciós pártok képviselőinek részvételével – 1993. május 3-án megtartott ülésén a jelenlévők nagy többsége kormányzati nyomásra (9 ellenszavazat és 4 tartózkodás mellett) ratifikációra javasolja a dokumentumot.
6. A magyar Országgyűlés 1993. május 11-én 223 igen, 39 nem szavazattal és 17 tartózkodással ratifikálja a magyar-ukrán alapszerződést.

Lássuk a legfontosabb szemelvényeket a magyar-ukrán szerződés országgyűlési vitájából. A szerződés országgyűlési vitájának legfontosabb szemelvényeit tartalmazza a következő összeállítás egy-egy sarkalatos nézetre jellemző szövegrészlet kiragadásával. Értékes történeti, politikai elemzések is kimaradhatnak emiatt a szövegből. A vitán végigvonul a kormány állítása, hogy kötelező nemzetközi szabály és elv – az erőszakról való lemondás – megismétlése a határbiztosító klauzula, s nincsen többlet-kötelezettségvállalás. Ám ezen mondat valódi értelme a mindennemű határral kapcsolatos igény kizárása. Miért vitatjuk a kormány által adott értelmezést, hiszen ez kedvező Magyarországnak? Azért, mert nemzetközileg nem ezt az értelmet hordozzák a vitatott szavak. Az ún. keleti szerződések, amelyeknek a magyar-ukránban is szereplő német formula az alapja, minden határvita lezárását, a status quo rögzítését szolgálták egy porig alázott Németország és a győztes Szovjetunió nemzetközi viszonyrendszerében olyan államok között, amelyek határait nem rögzítette békeszerződés. Önáltatás lenne a nekünk kedvező, ám nemzetközi szinten sehol nem rögzített értelmezésben való megnyugvás akkor, amikor ez ellentmond a nemzetközi jog és külpolitika gyakorlatának, melyre a kormány az országgyűlési vita idején kezdett hivatkozni. Ilyen megszorító értelmezésnek – hogy nem másról, mint az erőszak kizárásáról van szó – országgyűlési megerősítő határozatba foglalását ellenezte, ezt kísérőlevélbe sem foglalta. A magyar szavak általánosan elfogadott értelme szerint a követelés és az igény hasonló értelműek, a területi követelésről való lemondás minden jelen és a szerződés hatálya alatt a jövőben esetleg felvethető területi igényről (nem területről) való lemondást jelenti, az adott szöveg szerint nemzetközileg ezen értelmezés adódik. Az alapkérdés a vitában részünkről nem az volt, hogy van-e területi követelése Magyarországnak szomszédjaival szemben, mert jelenidejű tény, hogy ilyen nincsen. A főkérdés az volt, hogy az előbbi ténynek nemzetközi szerződésbe foglalása szükségtelen, jogilag indokolatlan, visszatetszést keltő, bizalmatlanságot sugalló, megalázó a két békeszerződésben határai elismerésére kényszerült Magyarország esetén.

Az ismertett szövegrészek alapján szembeűnő, hogy a miniszterelnök kizárja a német formula alkalmazását azon országok tekintetében, amelyekkel Magyarország határait békeszerződés rögzíti, míg a külügyminiszter nyilatkozatai és tanulmányai ezt nem zárják ki, ő tiltakozik a

⁵ A 3. Területi Főosztály elemzése, 1993. február 18. Készítette Keskeny Ernő főosztályvezető-helyettes, Bába Iván helyettes államtitkár egyetértésével.

⁶ Az elhalasztást és újratárgyalást indítványozó módosító javaslatnak én (Z. Zs.) voltam a kezdeményezője és a jogi érvelés gazdája.

„határok lebegtetésének” a követelésbiztosító klauzula mel-
lőzését jelentő vádja ellen. Ez azt jelenti, hogy nem kíván
megkövetelni nemzetközileg garantált területi önkormány-
zati jogokat egy határkövetelést kizáró államközi szerződés
megkötéséhez, mivel ilyen normát a jelen nemzetközi jog
nem ismer, ám kétoldalú vagy regionális szinten elkép-
zelhető lenne, amint néhány állam alkotmánya is lehetővé
teszi (olaszországi németek, finnországi svédek, dániai
németek stb.). Márpedig a területért jogokat elve szerint
ilyen kötelezettségvállalás – melyet elvileg nem helyeslünk
– ellenértékül csak nagyon súlyos önkormányzati joga-
sítványok szolgálhatnak, ha ez nemzetközileg garantált,
igen jól kimunkált kisebbségi jogokat jelent; ezen jogok
nemzetközi garantálásával és a nemzetközi garanciarend-
szeren belül a végrehajtás ellenőrzésével, a jogsértések
orvoslásának, nemzetközi kikényszerítése lehetőségének
a biztosításával.

Magyarország szuverenitásának, történeti hagyománya-
inak, a térség kívánatos, igazi békés viszonyrendszerének,
a békés nemzetegyesítésnek a magyar formula felel meg:
„Magyarország – kijelentve, hogy békére törekszik – tar-
tózkodik minden erőszakos lépéstől, tekintettel a határon
túli magyar kisebbségek érdekeire, megtartva az általa
aláírt nemzetközi szerződéseket, mint amilyen az ENSZ
alapokmánya és a helsinki záródokumentum, és mindezek
alapján határookra vonatkozó kikötéseket abban az esetben
fogad el és lát jónak, hogyha ezek a kikötések a határok
számára kedvező irányú megváltozását tartalmazzák.”

*A Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság
és az együttműködés alapjairól szóló, Kijevben 1991. decem-
ber 6-án aláírt Szerződés megerősítéséről szóló országgyűlési
határozati javaslat általános vitája 1993. május 4-én, ked-
den.*

ELNÖK: (Szabad György):

Tisztelt Országgyűlés! Folytatjuk tanácskozásunkat.

Soron következik a Magyar Köztársaság és Ukrajna között
a jószomszédság és az együttműködés alapjairól szóló, 1991.
december 6-án aláírt szerződés megerősítéséről szóló ország-
gyűlési határozati javaslat általános vitája.

Az előterjesztést 5984-es számon kapták kézhez képviselő-
társaim. Az előterjesztéshez módosító javaslatot nyújtott be
Zétényi Zsolt és több képviselőtársa a 10204-es számon.

DR. JESZENSZKY GÉZA külügyminiszter, a napirendi pont elő-
adója:

Tisztelt Ház! A szerződés fontos biztonsági garanciákat is
tartalmaz mindkét fél számára. A magyar Kormány e szer-

ződésnél – 2. cikk (2) bekezdés – tekintetbe vette, hogy Uk-
rajna most vált függetlenné, hogy vele Magyarországnak
nem voltak, nem lehettek kétoldalú szerződésai, hogy Ukrajna
határaitól az 1920-as, illetve az 1947-es békeszerződések
sem rendelkezhettek. Ezért tudtuk elfogadni a területi igé-
nyektől való tartózkodás ukrán javaslatát a szerződésbe fog-
lalt formában, úgy, ahogy az egymással a második világhá-
ború után békeszerződést nem kötött államok, így Németor-
szág, Lengyelország, Csehszlovákia, Oroszország és Ukrajna
egymással kötött szerződéseikben megfogalmazták.

Az ukrán–magyar szerződésben figyelembe vettük azt is,
hogy az ukrán politika a nemzeti kisebbségi kérdést, csakúgy,
mint mi, a kétoldalú szerződések szerves részének tekinti.
Tehát törvényes, szerződéses alapon jelentjük ki kölcsönösen,
hogy felelősséggel tartozunk a határainkon túl élő nemzeti-
ségeink sorsáért, és támogatjuk jogos törekvéseiket. Jószom-
szédi kapcsolatainknak tehát kezdettől fogva volt egy külön-
leges eleme: egyetértés és együttműködés a nemzeti kiseb-
ségek jogainak biztosítása terén.

Ennek elvi kereteit és gyakorlati megvalósításának útját
fogalmazta meg az 1991. május 31-én a két külügyminiszter
által aláírt nyilatkozat, amihez később több ország is csatla-
kozott. Ez a nyilatkozat térségünkben egyedülálló módon
rögzíti a kisebbségek egyéni és közösségi jogait, s lényegében
véve a kulturális és közigazgatási önkormányzat elvét fogal-
mazza meg.

E nyilatkozatok szövegét a Külügyminisztérium több nyel-
ven is kiadta. Tartalmukról a magyar sajtó részletesen be-
számolt. Az önök előtt lévő szerződés 17. cikke az említett
nyilatkozatot beépíti az egyezménybe. Ezzel kapcsolatban
jegyezni meg, hogy sajnálatos módon ennek a nyilatko-
zatnak a szövegét, tartalmát – úgy tűnik, hogy – igen sokan
nem ismerték vagy nem vették figyelembe, és csak most,
miután a figyelmet erre föl hívtam, veszik észre, hogy ez a
nyilatkozat milyen rendkívül fontos precedenseket tartal-
maz.

Ukrajna a későbbiekben megkezdte a fenti elvek érvényre
juttatását saját törvényeiben és készülő alkotmányában. A
kijevi parlament elfogadta és 1992. június 25-én hatályba
léptette *A nemzeti kisebbségekről* című törvényt, Kárpátalja
terület elnöki megbízottja pedig 1992. december 17-én ren-
deletben rögzítette ennek területi érvényesítését. (...)

Amikor ebben a szerződésben megerősítjük, hogy Ukraj-
nával szemben sincs területi követelésünk, ezzel nem csupán
a demokratikus jogállamok normarendszerével és a helsinki
záróokmánnyal összhangban járunk el, hanem az ukrán-
magyar viszony különleges vonatkozásait is figyelembe vesz-
szük – történeti, gazdasági vonatkozásokat.

A területi követelés elvetése az erőszak alkalmazásával való fenyegetés – egy nemzetközi jogilag tiltott lépés – elutasításának egy konkrét formában történő megerősítése. Következésképpen nem értelmezhető a nemzetközi jog által megengedett bármilyen jogszerű cselekményről való lemondásként.

HEGEDŰS ISTVÁN, a külügyi bizottság előadója: A szerződés részleteibe most természetesen nem kívánok belemenni. Számunkra is meggyőző volt az a rész, amely a magyar kisebbség helyzetét szabályozza az alapszerződésen belül, és különösen megnyugtató az a folyamat, ami az elmúlt másfél éven belül bekövetkezett a kisebbségi magyarok helyzetének javulásában. Mi is a külügyi bizottságban úgy értékeltük, hogy az ukrán vezetés többsége érti és elfogadja a magyar kisebbség törekvéseit az autonómia megteremtésére, a kulturális identitás megőrzésére. Reméljük, hogy ezeket a törekvéseket – amennyiben most ratifikáljuk a magyar–ukrán alapszerződést – az ukrán vezetés a jövőben is támogatni fogja. Úgy gondoljuk tehát mi is, hogy ennek az alapszerződésnek⁷ az aláírása, ratifikálása most valóban segítheti a magyar kisebbség helyzetének további javulását Ukrajnában. (...)

DR. ZÉTÉNYI ZSOLT (MDF): A határok kérdése szimbolikus erejű, végzetes és félelmetes csengést kapott abban a magyar közvéleményben, amelynek el kellett szenvednie két békeszerződés igazságtalanságait, az ország kétharmadának, a lakosság több mint felének elvesztését. Ez az ország mindig realista volt. Akkor is, amikor aláírta a trianoni békediktátumot, akkor is, amikor aláírta a párizsi békediktátumot, és akkor is, amikor sok más nemzetközi szerződés mellett aláírta az agresszió tilalmát rögzítő ENSZ-alapokmányt és a határok erőszakos megváltoztatását tiltó helsinki záródokumentumot.

Ilyen körülmények között mégis felvetődik a kérdés, hogy van-e külön felelőssége a szerződést kötő végrehajtó hatalomnak és a szerződést megerősítő törvényhozó hatalomnak. A válasz nem kétséges: a törvényhozó hatalom döntése nélkül a szerződés nem emelkedik törvényerőre, a törvényhozó nem hivatkozhat semmiféle kényszerre, akaratát bénító hatásra, egyedül saját lelkiismeretére és annak korlátaira. (...)

Egy dolog az, hogy a magyarországi hivatalos külpolitika számos alkalommal kinyilvánította, hogy nem kezdeményez határmódosítást, és más dolog az, hogy ez a kijelentés elvi szinten egyoldalú kötelezettségvállalásként szerepeljen biztonságpolitikai dokumentumokban.

Mit jelent egy ilyen kikötés jelenleg régióinkban, a Kárpát-medencében? Jelenti elsősorban a szomszédos országok nacionalista erőinek felbátorodását arra, hogy megerősítsék a magyar kisebbségek nehéz sorsának további megszorítását, jogaik további megnyírbálását. Jelenti ez a kikötés azt is, hogy a határon kívül élő nemzetrészek a lemondás gesztusaként értelmezik, úgy gondolják, hogy a szerződéskötő magyar állam lemondott a határon túli magyarok hatásos támgatásáról.⁸ (...)

A helyes magyar formula az, hogy: „Magyarország, kijelentve, hogy békére törekszik, tartózkodik minden erőszakos lépéstől, tekintettel a határon túli magyar kisebbségek érdekeire, megtartva az általa aláírt nemzetközi szerződéseket, mint amilyen az ENSZ alapokmánya és a helsinki záródokumentum, és mindezek alapján határookra vonatkozó kikötéseket abban az esetben fogad el és lát jónak, hogyha ezek a kikötések a határok számára kedvező irányú megváltozását tartalmazzák.”

G. NAGYNÉ DR. MACZÓ ÁGNES (független): ...Ebben az országban negyven évig történelmet és politikát hazudtak nekünk. Most ezt a politikát demokrácia címén igazságként akarják elfogadtatni velünk, hogy végképp elfelejtsük Vereckét, Pozsonyt, Nagyváradot – még a nevüket is. (Folyamatos zaj.) Ez nem más, mint politikai horror. Itt sokkal súlyosabb kérdésekről van szó, mint ahogy itt békességben, örömmel, dalolva mondanánk le a határon túl élő magyarokról! Ami ugyanis Kádár Jánosnak nem sikerült – bár 1957-ben megkísérelte –, most az önmagát 15 millió magyar miniszterelnökének valló Antall Józsefnek a demokráciában, hatpárti előzetes egyeztetéssel sikerülni fog. A Házon, őserintre, biztos, hogy sikerül átvinni ezt a döntést, hisz ígéretet tett erre Kijevben. Ez az ígérete csak akkor lehet megalapozott, ha ő biztos abban, hogy ez a Ház jóváhagyja, ratifikálja az ő megállapodását.

A magyarság a történelem folyamán öt krisztusi sebet kapott: Muhi, Mohács, Kismajtény, Világos és Trianon. Ez az öt seb nem a kiválasztottság isteni szimbóluma volt, hanem valóságos öt halálos szúrás. Mindenkinek elég arra, hogy egy nép elvérezzen bele, hacsak az életereje nem olyan ropant szívós, hogy kiheverje. Krisztus életét azonban a hatodik oltotta ki: a lándzsaszúrás a bordák közt a szívbe. Vigyázzon a magyarság, hogy ezt a hatodik szúrást meg ne érje! Ezek Móricz Zsigmond figyelmeztető szavai voltak. Kérem önöket, ha komolyan veszik, hogy ilyen dilettáns, fölösleges és – újra

⁷ Ukrajna jelenlegi, a kisebbségi nyelven oktatást súlyosan korlátozó, ill. megtiltó oktatási törvénye bizonyítja ezen kormányzati és ellenzéki várakozás alaptalanságát.

⁸ Az azóta eltelt negyedszázad eseményei, politikai és lélektani történései teljes mértékben igazolták Zétényi Zsolt képviselő állításait. Mind a román, mind a szlovák és szerb nacionalizmus visszautasított minden jogos magyar követelést és kisebbségi igényt, amelyek pedig teljes összhangban vannak a nemzetközi szerződésekkel. (A szerk.)

elismétlem, vállalva az újra való megszólíttatást – hazaáruló döntéshez ne adják a szavazatukat. (...)

SZENT-IVÁNYI ISTVÁN (SZDSZ): ...Tehát azok az érvek, amelyek azt mondanák, s mondott illet Zétényi Zsolt képviselőtársam is, hogy ez a szerződés lelkiileg lemondást jelent az ott élő magyarokról, azt hiszem, nem állják meg a helyüket. Ezzel a magyar Kormány, a magyar Országgyűlés, a magyar nemzet nem lemondott a magyar kisebbségekről, hanem éppen hangsúlyosan középpontba állította őket. Középpontba állította, és kifejezte azt az akaratát, hogy ezen szerződés útján is törődik a sorsukkal. Kell ennél nyilvánvalóbb megfogalmazása annak, hogy Magyarországon a politikai erő gondot viselnek határokon túl élő magyarok iránt, mint az, hogy a kétoldalú szerződésekbe is belefoglalják jogaikat?

Zétényi Zsolt képviselőtársam bírálta a szerződés precedensértékét is. Én azt hiszem, hogy itt valamennyire neki igaza van, mert precedens jelent ez a szerződés még akkor is, ha Katona Tamás képviselőtársam ezt erősen vitatja. De rögtön szeretném hozzáfűzni, hogy egy nagyon pozitív, biztató precedens jelent. Talán igaza van abban Zétényi képviselőtársunknak, hogy nincs általánosan érvényes és kötelező szerződés a kisebbségek jogaira vonatkozóan. Nagy baj, hogy nincs, de akkor sem lesz, ha mi ezt nem írjuk alá és nem fogadjuk el ezt a szerződést. Ilyen szerződés bizony nem lesz, de akkor nem lesz kétoldalú megállapodás sem. Az a kevés, amit most biztosítani tudunk, az is veszélyben forog, tisztelt képviselőtársaim.

HORN GYULA (MSZP): Lehet a határokat módosítani abban az esetben, ha a román, a szlovák, az ukrán fél azt mondja, hogy tessék, tisztelt magyar fél, módosítsuk a határokat. Ilyen esetben elképzelhető. De más, semmilyen más esetben az európai nemzetközi viszonyok, az európai realitások illet nem tesznek lehetővé. Ezt csak előljáróban szeretném leszögezni. És ez felel meg a helsinki záróokmánynak is. A másik, ami nagyon lényeges, és itt többször elhangzott, illetve hivatkoztak többen, hogy vajon ez ellentétes-e a határon túl élő magyarság érdekeivel. Miniszter úr is utalt arra, hogy a határon túl élő magyarság érdekeivel nem ellentétes. De én szeretném érvekkel alátámasztani a következőt.

A jövőt illetően tehát például románokkal, szlovákokkal és másokkal, feltehetően lesz még a szomszédok közül alapszerződés, én el tudok képzelni egy olyat, ami nem mond elment ennek a magyar–ukrán alapszerződésnek sem, amely például úgy szólna: a felek tiszteletben tartják egymás területi épségét – és ez a mai Európa, főleg ennek a régióknak legnagyobb kérdése –, és egymással szemben nem támasztanak területi igényeket. Ez megfelel mind a helsinki záróokmány szellemének, és megfelelne esetleg annak is, ami az ottani magyarság érdekeit fejezi ki. (...)

ZACSEK GYULA, DR. (MDF): Nézzük, miként fogalmaz a helsinki záróokmány a határkérdésről: az aláíró államok „úgy vélik, hogy határaik, a nemzetközi joggal összhangban, békés eszközökkel és megegyezéssel megváltoztathatók”. Ezzel szemben a magyar külpolitika mit épített be a magyar–ukrán szerződésbe? Második cikk: „a felek tiszteletben tartják egymás területi épségét, és kijelentik, hogy egymással szemben nincs és nem is lesz területi követelésük.” [kiemelés a szerzőtől, 2. cikk] A mai magyar Kormány ezzel határozottan kijelenti, hogy sem ma, sem a jövőben szóba sem jöhet a helsinki záróokmányban jelzett lehetőség, hogy békés eszközökkel, megegyezéssel megváltoztatható a mai helyzet.

A helyzet teljesen egyértelmű és világos: a magyar–ukrán szerződés a 2. cikkben foglaltak miatt eltér a helsinki záróokmányban foglaltaktól. Ezentúl lehetetlen helyzetbe hozza Magyarország jövőbeli kormányait is. Nézzük, miért! A magyar Kormány egy minisztere kijelentette, hogy ez a szerződés már alá van írva, az ukrán Parlament már megerősítette – nincs lehetőség arra, hogy ezen változtassanak. Egy lehetőség van: hogy a magyar Országgyűlés szintén erősítse meg – és kész. Különben is – érvel a miniszter –, a szerződés csak tíz évre szól: majd a meghosszabbításkor ezt a mondatot ki kell hagyni. Ez alapos, megfontolt államférfiúhoz méltó szemlélet.

A magyar–ukrán szerződés 22. cikke ekként fogalmaz: „Ezt a szerződést tíz évre kötik. Hatálya ezt követően automatikusan meghosszabbodik újabb ötéves időszakokra, amennyiben a felek egyike nem értesíti írásban a másik felet egy évvel a szerződés hatályának mindenkor lejáratát előtt felmondási szándékáról.” Nem kell különös felkészültség ahhoz, hogy ma valaki megfogalmazhassa, miként reagálnának a Kárpát-medence államai és Ukrajna akkori politikusi körei arra, ha tíz év múlva az ominózus mondatot a magyar fél ki akarná emelni a szerződésből.

Mit mutat a nemzetközi gyakorlat? Dr. Diószegi István, a diplomáciatörténet nemzetközi híró kutatója, 1993. március 17-én a Határok nélkül című rádióműsorban a következőképpen fogalmaz – éppen a magyar–ukrán szerződés kapcsán: a nemzetközi gyakorlatban általában nem fordul elő, hogy a békeszerződésben megállapított határokat újabb államközi szerződéssel erősítsék meg. (...)

Ugyanakkor nincs feljogosítva senki arra, hogy a trianoni igazságtalan békeszerződés miatt a nemzet egy részéről véglegesen és visszavonhatatlanul lemondjon. Erre még azoknak sincs joguk, akik a kárpátaljai magyarság nevében állítólag kérik a magyar Országgyűlést, hogy mondjon le róluk. (...)

Ki a felelős a szerződés vitatott mondatáért? Kik voltak a szövegezők? Milyen politikai felhatalmazása volt a magyar

kormánynak, hogy ezt a magyar történelemben kuriózumnak számító szerződést így aláírja? A politikai felhatalmazás, ha egyáltalán volt, kiktől ered? Jeszenszky Géza és Antall József egyáltalán elolvasta-e a szerződés szövegét, mielőtt aláírta? Ha elolvasta, úgy egyet is értett vele? Miért nem tárták a szerződés tervezetét a magyar Országgyűlés elé, ha tudják, hogy annak meg kell azt erősítenie? A magyar-ukrán szerződés 17. cikkében jelzett 1991. május 31-én aláírt nyilatkozat és jegyzőkönyv miért nem került a szerződéshez csatolva a képviselők elé? Azok a képviselők, akik tegnap e hiánypótlásra nem tartottak igényt, milyen felelősséggel és lelkiismerettel döntenek majd? Miként döntött úgy a Parlament külügyi bizottsága, hogy e szerződést a Magyar Parlament nyugodt lelkiismerettel megerősítheti? Kik döntöttek így? Kik voltak azok, ha voltak, akik mégis tiltakozni mertek? Lehetséges, hogy az MDF által beígért nagytakarítás elmaradása miatt a külügyes szakemberek folytatják Kádár-korszakbeli nemzetiségi politikájukat, és a külügyminiszter nem látja át a csapdahelyzeteket? Képes-e valaki vállalni mindezért a következményeket, és mik lehetnek ezek? (...)

TORGYÁN JÓZSEF, DR. (FKgP): Úgy gondolom, mindaz, amit a külügyminiszter úr a megkötött szerződése mellett elmondott mint érvet, azok rendkívül szálnalmas, rossz érvek, és a nemzetközi közjog fogalmaiból kiindulva nem is igazak. Nem igazak és nem helyesek egyszerűen azért, mert összekeverni az erőszakról való lemondás fogalmát és a megkötött szerződés 2. § (2) bekezdését, hát én úgy gondolom, jogi diletantizmus. Tudniillik – hadd legyen szabad rögtön felhívnom igen tisztelt külügyminiszter úr figyelmét – hiába hivatkozott az Árpád-házi királyokra. Az Árpád-házi királyokra csak egy vonatkozásban lehet hivatkozni, hogy az Árpád-házi királyoktól a mai napig senki magyar politikusnak eszébe nem jutott ilyen szerződést, ilyen egyoldalú joglemondó nyilatkozatot tenni. Ebben a tekintetben valóban hivatkozhat Árpád-házi királyainktól kezdve a mai gyakorlatig, mert még Kádár János sem jutott el addig, hogy egy ilyen kijelentést tegyen, mert Kádár János is csak azt mondotta, hogy nincs területi követelésünk, de annyi esze volt – elnézést kérek –, hogy nem tette hozzá: a jövőben sem lesz.

A külügyminiszter úr hozzátette, a miniszterelnök úr aláírta. Fölmerül a kérdés: Miért? És itt arra kell utalnom, hogy Maczó Ágnes hiába nevelték ki és hiába utasították el, tökéletesen igaza volt abban a körben, hogy ez a lemondás egy joglemondásnak minősül, amely sokkal több, mint az erőszaktól való tartózkodó nyilatkozat.

Tehát ha egyszer egy ilyen súlyos joglemondás van, akkor meg kell nézni, hogy a joglemondást mi indokolta. És való-

ban, a külügyminiszter úrnak nem sikerült egyetlenegy érvet sem felhoznia, amely ezt a joglemondást indokoltá tette volna.

A Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól szóló, Kijevben 1991. december 6-án aláírt Szerződés megerősítéséről szóló országgyűlési határozati javaslat általános vitájának folytatása 1993. május 10-én, hétfőn.

TABAJDI CSABA (MSZP) ...A szocialisták megítélése szerint a Kormányt, s különösen a miniszterelnököt és a külügyminisztert fokozott felelősség terheli nemcsak a magyar-ukrán alapszerződés aláírásának bizonyos körülményeiért, hanem azért is, hogy nem tettek kellő erőfeszítést annak érdekében, hogy az aláírás, a ratifikálás a legszélesebb egyetértés mellett történhessen. Több eljárási, szakmai tévedést és hibát követtek el. Először az eljárási hibákról: a szocialisták véleménye szerint is a jelenlegi helyzet kialakuláshoz hozzájárult az a tény is, hogy a Kormány, a Külügyminisztérium a magyar-ukrán alapszerződés stratégiai horderejű kérdéseiről az aláírás előtt nem folytatott érdemi konzultációt a parlamenti pártok vezetőivel és a függetlenek képviselőivel, illetve a külügyi bizottsággal. Formálisan, jogi szempontból ez nem lett volna a Kormány kötelessége, de ezt kívánta volna meg a politikai célszerűség, s ez lett volna a Kormány érdeke is.

Szakmai kifogásunk a többször emlegetett 2. cikkely meg-
szövegezésével kapcsolatos. Nem tartjuk szakmailag indokoltnak egy tíz évre kötendő szerződés szövegében az olyan kitételeket, mint a „soha, semmilyen körülmények között”, illetve a „nem is lesz” formulák. Ezek a szakmai pontatlanságok jó politikai ürügyet szolgáltatnak némelyeknek, hogy túlbuzgó hazafiúi aggodalmukra hivatkozva megpróbálják felkorbácsolni az érzelmeket. Parlamenti képviselőcsoportunk pontosabb és világosabb megfogalmazásnak tartotta volna azt, ha a szerződő felek azt fejezik ki, hogy nem támasztanak területi követelést egymással szemben. (...)

1993. május 11. kedd, a tavaszi ülés 30. napja. Szabad György, dr. Dornbach Alajos, Vörös Vince és dr. Szűrös Mátyás elnöklete alatt.

TORGYÁN JÓZSEF, DR. (FKgP): Várjuk meg, amíg az autonómiát a kárpátaljai magyarok megkapják, és addig vegyük le a napirendről a jelen ügy tárgyalását, és utána pedig fogadjuk el a magyar-ukrán alapszerződést! Torgyán József maga fog fölállni és fogja indítványozni ennek elfogadását. (Derűtség és taps) Tehát: „Az Országgyűlés a Magyar Köztársaság és Uk-

rajna között a jószomszédság és együttműködés alapjairól szóló, Kijevben 1991. december 6-án aláírt szerződés megerősítéséről szóló országgyűlési határozati javaslatot a mai ülésnap napirendjéről leveszi, és azt a Kárpátalján élő magyarok területi autonómiájának biztosítása utáni időre tűzi ki.” Ez a határozati javaslatom.

Az Országgyűlés 168 szavazattal, 37 ellenében, 24 tartózkodás mellett a határozati javaslatot elutasította. [Nagy hiba volt – Zétényi Zsolt]

DR. ZÉTÉNYI ZSOLT (MDF): Mindenekelőtt az általunk benyújtott módosító indítványról szeretnék néhány szót ejteni azzal, hogy az Országgyűlésnek ezt kiosztották, és azok a képviselők, akiket ez érdekel, bizonyára ismerik a szöveget.

A módosító indítvány részletezése azért felesleges, mert mindenki nagyon jól tudja, hogy ennek az indítványnak az volt a célja, hogy tegye lehetővé a Kormány számára egy újabb tárgyalás kezdeményezését – hangsúlyozom, legalábbis egy újabb tárgyalás kezdeményezését. Erre feltétlenül alkalmas a módosító indítvány. A szerződés megerősítése az az aktus, amellyel a szerződés létrejön. A ratifikáció megtagadása nem jogellenes magatartás és nem is barátságatlan magatartás. Ezt egyébként Búza László professzor könyvéből idézem, aki még a magyar nemzetközi jog nemzetközileg becsült, elismert, ún. polgári művelői közé tartozik, és aki példaként említ nem kisebb szerződést, mint a versailles-i szerződést, amelyet az Amerikai Egyesült Államok akkor nem ratifikált⁹, vagy olyan kisebb, de egy nép számára fontos szerződést, mint a török békeszerződést, a sevres-i békeszerződést [1920. aug. 10.], amelyet a török állam nem ratifikált, és utána más feltételekkel kötötte meg a békeszerződést 1923-ban.

Bizony a Magyarok Világszövetségében a Kárpát-medencei magyarság igen reprezentatív módon képviselteti magát, és ez a közösség április 18-án nagyon kerekén elvetette ezt a megoldást, amikor azt mondja a választmány határozatában – szándékosan nem emlitem az ott lévő képviselőket órájuk tekintetével, de mind az Együttélés, mind a KMKSZ, mind az RMDSZ, mind a VMDK, tehát a felvidéki, kárpátaljai, romániai, délvidéki magyar szervezetek jelen voltak, amikor ez a szövegrész jelent meg határozati formában egy tartózkodással, Fodó Sándor kárpátaljai küldött tartózkodásával: „Mind ezekre figyelemmel az MVSZ választmánya indokolatlannak és szükségtelennak tartja, hogy Magyarország jelenlegi határait újabb kétoldalú államszerződésekben garantálják. Különös tekintettel arra, hogy Magyarországgal szemben békés

úton nem vethetők fel ésszerűen elfogadható területi igények.” (...)

Meg kell nézni, hogy ezzel az engedménnyel (ti. a területi klauzulával) mit állít szembe a másik fél. Én erre röviden azt mondtam, hogy ilyen engedménnyel szemben Magyarország helyzetében lévő ország akkor fogadhat el ellentételt, ha ez nemzetközileg garantált, igen jól kimunkált kisebbségi jogokat jelent, de ezen jogok nemzetközi garantálásával és a nemzetközi garanciarendszeren belül a végrehajtás ellenőrzésével, a jogsértések orvoslásának, nemzetközi kikényszerítése lehetőségének a biztosításával. Elmondtam, hogy ilyen nemzetközi rendszer nem létezik sehol a világon, elméletileg sem létezik, ami nem jelenti azt, hogy nem lehet ilyet kimunkálni. Hasonlítható ez a súlyos beteg helyzetéhez, akinek az orvosa reménykedik abban, hogy megszületik az a gyógyszer, az a gyógymód, amely a beteget meggyógyíthatja, és éppen ezért nem ragadtatja magát az orvos olyan döntésekre, amelyek a betegre károsak lehetnek.

Elkiismeretükre hivatkozom, és arra, hogy ezt a szerződést Önök teszik szerződéssé, nem a magyar Kormány. Egyben szeretném visszautasítani és nagyon károsnak minősíteni azokat a megjegyzéseket, amelyek a nemzeti elkötelezettség alapján kifejtett aggodalmakat manifeszt vagy rejtett irredentizmusként jelölték meg, vagy – amint velem szemben elhangzott – valamilyen csoportérdek képviselőinek.

DR. ANTALL JÓZSEF miniszterelnök: Nem fogok hosszan szólni, de szerettem volna rögzíteni, és teljes felelősséggel vállalom ennek a szerződésnek minden következményét, s vállalom, hogy e szerződést Magyarország külpolitikai helyének biztosítása érdekében és a határon túl élő magyarság érdekében írtam alá. (...)

A magyar politikai gondolkodásban a közjog, a jogfeladás és minden más fogalom mély gyökeret eresztett, és ez a magyar politikai gondolkodásban benne van, és amikor mi politikáról vitatkozunk, politikáról beszélünk, nekünk szinte elég képekben beszélni Széchenyiről, Kossuthról, Deákról, Wesselényiről, Eötvösről, ahogy nagyon sokan itt felsorolták, és máris értjük egymást, de a világon rajtunk kívül nyilvánvaló, hogy ezekben a kérdésekben így nem értik egymást.

Most tehát nemcsak a szerződéshez, és nem ehhez kívánok szólni, amikor a magyar politikai gondolkodással kapcsolatban – e szerződéstől függetlenül idézem – utalok arra, ami elhangzott, Deák Ferenc híres, szállóigévé vált mondatával: mindent visszanyerhetünk, csak azt nem, miről önmagunk lemondunk. (...)

⁹ Az Egyesült Államok 1919 júliusában kivonult a tárgyalóteremből és hazautazott. Az amerikaiak ugyanis nem értettek egyet a versailles-i tárgyalások elveivel, elégedetlenek voltak az egész békerendszerrel, így a magyar határokról folyó tárgyalásokról is. Ezért ők csak később, 1921. aug. 29-én írták alá a trianoni békeszerződést, vagyis különbékét kötöttek Magyarországgal. (A szerk.)

Amikor ezekről a kérdésekről beszélek, akkor világosan kifejezésre kell juttatni, hogy ez a szerződés Ukrajnával kötött, nem más országgal. Ebben szerepet játszott az, hogy Ukrajnával a határkérdésben – meg lehet kérem nézni, a '47-es párizsi békeszerződést, ami a trianoni szerződésen alapul – helyreállítja a korábbi '38-as csehszlovák–magyar határt a Szovjetunió és Magyarország között. Ukrajna, tudjuk, hogy az ENSZ-ben éppen a brit domíniumok vitája miatt Ukrajna és Belorusszia ENSZ-tagságot kapott, de soha szuverén országgént nem szerepel, és a magyar békeszerződésben is csak e vonatkozásban szerepel és nem a határ vonatkozásában.

Miután a '47-es párizsi békeszerződésben nem szerepel ez a kérdés és ez a határkérdés, ezért láttuk elfogadhatónak, hogy Ukrajnával ezt a külön szöveget, ezt a német formulát elfogadjuk, mert enélkül nem tudtuk volna megkötni az ukrán–magyar alapszerződést. *Azokkal az országokkal, amelyekkel megállapították – mint országgal vagy jogelődikkel – pontosan a határunkat, ilyen szerződésszöveget nem fogadunk el. Ezt kifejezésre juttattam Kravcsuk elnöknek írott levelemben, és egyben tartalmazza a tárgyalás jegyzőkönyve is azt, hogy ezt a különleges kivételt csak Ukrajnával szemben tettük meg. Azt is kifejezésre juttattam, hogy sértőnek tekintjük más országok részéről, hogy két békeszerződés aláírása után – függetlenül, hogy ez nekünk milyen fájdalmat okoz –, számos nemzetközi szerződés után, mi külön bizonygató nyilatkozatokat és bizonygató szerződéseket nem teszünk. Ugyanezt nem olyan rég e Házban a szlovák parlament küldöttségének fejtetem ki.*

Éppen ezért az ukrán–magyar alapszerződés – és ezt itt és most kijelentem – nem jelenthet precedenst e vonatkozásban egyetlen szomszédos országgal sem. Ez nem kötelező, és bennünket nem kötelez más országokkal ugyanilyen formula alkalmazására.¹⁰ (...)

Végezetül: nem kívánok arra válaszolni, hogy hazafiatlanok voltunk-e, vagy önök hazafiatlanok. Sajnos, ebben a Házban hosszú története során néhányszor elhangzott a hazafiatlanság vádja olyanokkal szemben, akiknek később egészen más emléket állítottak. Ha a magyar Országgyűlés – és szerény személyem is – így fog járni a hazafiatlanság vádjával szemben, akkor nyugodtan fogok a túlvilágra költözni. Köszönöm, hogy meghallgattak.¹¹ (Taps)

A 386 országgyűlési képviselőből 279 vett részt a szavazáson, 223 szavazott igennel, 39 nemmel, 17 tartózkodott, 107 képviselő nem volt jelen. A szavazáson részt vevő ellenzéki kép-

viselők mind igennel voksoltak. A szavazásnál egységesen igennel voksolt az SZDSZ jelen lévő 62 országgyűlési képviselője, miként a 25 MSZP-s és a 12 fideszes országgyűlési képviselő is. Az MDF-ből 93-an szavaztak igennel, 25-en nemmel, heten pedig tartózkodtak.

ÖSSZEGRZÉS

A magyar–ukrán szerződés országgyűlési vitájában egymástól gyökeresen különböző, kétféle világszemlélet nyilvánult meg. Azért nem nevezem összeütközésnek, mert még az a közös dimenzió is hiányzott, amely egy összeütközéshez szükséges. Az egyik, a racionális, észbeli megfontolásokra támaszkodó, az emberi jogok és a józan megfontolás alapján végbemenő folyamatokban bízó, általunk emberi jogi optimizmusnak nevezett liberális felfogás. A másik egy közjogi megfontolások előtérbe helyezésével működő tradicionális világszemlélet és hatalomfelfogás. Ennek az országgyűlési vitának legnagyobb tévedése az volt, hogy az egyik tábor szerint – s ezt képviselte a kormány – az a döntő, hogy Magyarországnak a politikai, nemzetközi erőviszonyokra is tekintettel nem lehet területi követelése szomszédjaival szemben szimbolikus történetiszemlélet és politika, a történeti elem meghatározottságával. Egy ilyen követelésnek tehát nincs realitása, továbbá, hogy a rendszerváltoztató pártok is – s ebből a szempontból meghatározó az akkori kormánypárt – a területi követelés elvetésének alapján álltak. A valódi kérdés azonban nem az volt, hogy Magyarországnak van-e, volt-e területi követelése a szerződés megkötésekor és a ratifikáció idején, hanem az, hogy helyes és jó dolog-e a területváltozás lehetőségének szerződéses kizárása, helyes-e szerződésbe foglalni a nemzetközi erőviszonyok adta helyzetet, helyes-e jogi erővel felruházni egy politikai megfontolást?

Mondjuk ki határozottan: helyes és jó dolog-e jogállami alkotmányos viszonyok között megerősíteni és véglegesíteni a trianoni és párizsi békediktátumok által más politikai helyzetben, vesztes világháború után kialakított, súlyosan hátrányos jogsértő helyzetet?

További kérdés, hogy Trianon véglegesítésének és jogállami tudomásulvételének rögzítése szerződésben és országgyűlési döntésben, ellentételezhető-e az utódállamok részéről? Van-e valódi ellenértéke annak, ha az „Örök Magyarország” eszményét feladja a magyar állam? Amint tanulmányunkban többször jeleztük, valójában nincsen ilyen

¹⁰ Azóta megkötötték a fenti országokkal is az alapszerződéseket – A szerk.

¹¹ Ez volt a miniszterelnök utolsó országgyűlési beszéde.

megfelelő súlyú ellentételezés, mert a nemzetközileg garantált intézményes, önkormányzati rendszer nemzetközi szankciók beépítésével fel sem vetődik a térség száz éves történetében.

Vajon az utódállamoknak Trianon véglegesítésére irányuló igénye feltétlen elismerést és méltánylást érdemlő követelés-e, amelyet Magyarország feltett kézzel köteles teljesíteni?

Szó sincsen erről! Az utódállamoknak a jelen status quo rögzítése teljesen elegendő lett volna, természetesen kapcsolva az erőszakról és az erőszakkal való fenyegetésről való lemondás rögzítésével. Magyarországnak tehát, amint ez a vitában is elhangzott, egy magyar formula meghonosítására kellett volna törekednie, s ezt az utódállamokkal kötött szerződések folyamatában, legkorábban ekkor, meg kellett volna alapoznia és tennie. A kormány érvelésének lényege: a szerződés kizárólag az erőszakról és az erőszakkal való fenyegetésről való lemondás elvére építhető, mondván, hogy a követelés és az erőszak fogalma kapcsolódik egymáshoz, szinte megfelel egymásnak.

A másik érv pedig az elszakított nemzetrészek kisebbségi jogvédelme tekintetében elért eredményekre való hivatkozás volt. Tehát az az állítás, hogy a területi klauzula követelt tartalmú teljesítése nélkül nem kaptak volna megfelelő jogokat az elszakított nemzetrészhez tartozók. A közben eltelt huszonöt év bebizonyította – Ukrajnában is –, hogy autonómiáról, valódi önkormányzatról azóta sem lehet szó a Kárpát-medencében a magyarok számára. Kizárólag bizonyos korlátozott kulturális autonómiáról beszélhetünk. A helyzet természetesen mutat különbségeket, Szlovéniában az ott élő csekélyszámú magyarság helyzete csaknem mintaszerű, nem így a legnagyobb tömegben élő elszakított, egy tömbben és szórványban található erdélyi

magyarság helyzete, amely jelenleg is nagyon aggályos. Az előbb hivatkozott érveléssel szemben az igazság az, hogy ilyen, jelenleg ismert tartalmú ún. kisebbségi jogokat el lehetett volna érni a status quo rögzítésével, nyilatkozat szintjén, s annak mellőzésével, hogy mi történik a jövőben.

Még ellenzéki oldalról is fölvetették, hogy a kormány érvelésének nem volt szakmai és politikai meggyőző hitele, s a külügyminiszteri expozé semmilyen önkritikát, szakmai önbírálatot nem tartalmazott. Elmondták¹², hogy a tíz évre kötendő szerződés szövegében felesleges formulák szerepelnek. Helyes volt az az ellenzéki figyelmeztetés, hogy „a magyar országgyűlés és diplomácia hívja fel az ukrán fél figyelmét, hogy az Alapszerződés szellemében Ukrajna valósítsa meg a kisebbségi törvényt, biztosítsa a kárpátaljai magyarság számára mind a kulturális, mind a népszavazás során elfogadott területi és tájegységi autonómiát”¹³. Kifogásolták az érdemi konzultációk hiányát mind a külügyi bizottsággal, mind pedig a parlamenti pártokkal.

Számos javaslat hangzott el abban a tekintetben, hogy a szerződés szövegének megerősítése mellett is kifejeződjék az országgyűlés véleménye és igénye arra, hogy a kisebbségi jogvédelem hatékony legyen. Ezt az országgyűlési véleményt és aggodalmat technikailag különféle módokon lehetett volna érvényesíteni, ami sajnos nem érintette volna a szerződés lényegét érintő kifogásokat, ám mégis bizonyos hivatkozási lehetőséget fenntartott volna. A szerződést megerősítő országgyűlési határozatban kifejezésre kellett volna juttatni a hatékony jogvédelem követelményét amellet, hogy általam és néhány képviselőtársam által tett javaslatunk a szerződés újratárgyalására is irányult. Sajnos, tudható volt, hogy az ukrán parlament által már az előző év nyarán megerősített szerződés újratárgyalása valójában illúzió. Bár jogilag nem volt lehetetlen.

Alapszerződések Trianon árnyékában I. rész – Az ukrán magyar alapszerződés” című tanulmányban a 153. oldalon szereplő kép Antall József magyar miniszterelnököt és Leonyid Kravcsuk ukrán államelnököt (nem miniszterelnököt) ábrázolja. A 156. oldalon lévő első mondat helyesen (a 155. oldaltól): „Ez megilleti Ukrajnát, mint az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság jogutódját, de úgy is, mint a Szovjetunióknak nem általános jogutódját (ez Oroszország), ám jogutódját a nyugati határ tekintetében igen.” Ugyanezen hasámban a dőlt betűvel szedett szerződésszöveg utolsó mondata így hangzik: „*A Felek tiszteletben tartják egymás területi épségét, és kijelentik, hogy egymással szemben nincs, és nem is lesz területi követelésük.*” [Kiemelés a szerzőtől, 2. cikke.] A kivágást és a vastagon kiemelést az indokolja, hogy a szerző szerint ezt a vitatott szövegrészt, mint feleslegest kellett volna a szerződésből kihagyni, s nem többet.

¹² Szűrös Mátyás, Tabajdi Csaba

¹³ Tabajdi Csaba